

ПРЕДЛОГ ЗА ИЗБОР НА КАНДИДАТ ЗА ДОПИСЕН ЧЛЕН НА МАНУ

за проф. д-р Сашо Цветковски

Одделението за општествени науки на Македонската академија на науките и уметностите, на седницата одржана на 30.11.2021 година, ме определи за рецензент на кандидатот, проф. д-р Сашо Цветковски, за негов избор во дописен член на МАНУ. Рецензијата е напишана во согласност со Законот и Статутот на МАНУ, како и во согласност со Правилникот за постапка за избор на членови на МАНУ и Правилникот за критериумите за избор на членови на МАНУ.

Биографски податоци

Сашо Цветковски е роден во 1970 година, во Куманово, каде што завршил основно и средно образование. Дипломирал на Филозофскиот факултет во Скопје, на групата Историја на уметност со археологија, во 1994 година, со просечен успех 9,40. За време на студиите пројавува особен интерес кон византиската и средновековната уметност, и ги објавува своите први научноистражувачки трудови. Учествува на првиот Балканолошки симпозиум за млади историчари на уметноста во Пловдив, Бугарија, во 1994 година. По дипломирањето станува стипендист на Владата на Република Македонија (1995 – 1997), а во 1998 година, тој добива меѓународен грант за изработка на магистерскиот труд. Магистрира во 2002 година, на Филозофскиот факултет во Скопје, на тема: „Тематиката на живописот на црквата 'Св. Никола' во Псача“. Докторирал во 2008 година на Филозофскиот факултет во Скопје, на тема: „Фрескоживописот и иконописот во Струга и Струшко од времето на преродбата“, под менторство на акад. Цветан Грозданов.

Проф. д-р Сашо Цветковски, од 2016 година, е потпретседател на Националниот комитет за византологија и медијевистика на Македонија. Член е на највисоките управни тела на МПЦ – Охридска архиепископија, Дебарско-кичевската епархија и Архиепископијата. За проучување и научна афирмација на Бигорскиот манастир, носител е на орденот „Св. Јован Претеча“ од прв и втор ред (2015 и 2020 г.). За особен придонес во

истражувањето и проучувањето на култот и портретите на Св. Јован Владимир во средновековната уметност на Балканот, добитник е на признанието „Свети Петар Цетински“, на истоимената фондација од Подгорица.

Работно и професионално искуство

Проф. д-р Сашо Цветковски, од 1998 година, работи во Музеј на Македонија во Скопје како кустос историчар на уметноста, а од 2002 година, по одбраната на магистерскиот труд, го добива звањето виш кустос историчар на уметноста. Од 2005 година, тој работи во Музеј „Д-р Никола Незлобински“, во Струга, каде што ја извршува и функцијата директор (2009 – 2014 г.). Во 2009 година, Цветковски го добива и највисокото стручно звање, кустос советник, историчар на уметноста. За време на својот мандат, реализира повеќе значајни проекти од доменот на музеологијата. Во тој период реализира и повеќе научноистражувачки проекти посветени на проучувањето на културното наследство во Западна Македонија, во струшкиот, дебарскиот, кичевскиот и поречкиот крај, кои резултираат со објавување низа научни студии, прилози и монографии за одредени споменици и зографи од Дебарско-мијачката сликарска школа. Од 2015 година, работи во Истражувачкиот центар за културно наследство при МАНУ, со звање научен советник, во кое беше и реизбран во 2021 година. Од 2014 до 2016 година, Цветковски е претседател на Рецензентската комисија за добивање стручни звања при Министерството за култура.

Наставно-научното звање научен соработник доцент, тој го добива во 2009 година, на Институтот за национална историја при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, каде што од 2010 година е професор на студиската програма Културна историја на Македонија. Во звањето вонреден професор е избран во 2012 година, на Универзитетот за аудиовизуелни уметности „ЕСРА“ во Скопје. Во истото наставно-научно звање, виш научен соработник вонреден професор, е избран и на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на Институтот за национална историја, во 2013 година. Во звањето научен советник во МАНУ е избран во 2015 година и реизбран е во истото звање, научен советник, во 2021 г. Од 2018 година, тој е професор на вториот циклус студии при Православниот богословски факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

Научноистражувачка работа

Научниот опус на проф. д-р Сашо Цветковски се следи низ повеќе од стотина библиографски одредници, десетина монографии, поглавја во монографии, научни и стручни каталози. Тој е автор на 83 научни трудови (студии и прилози) кон кои треба да се додадат 11 книги и монографии, 2 монографии во коавторство, 4 монографии во кои учествува како автор на одделно поглавје, 6 научно-стручни каталози за галериски и музејски збирки и поставки.

Своите научни прилози и студии (прилог библиографија), Сашо Цветковски ги објавува во референтни и угледни меѓународни списанија, како и во зборници посветени на водечки светски истражувачи на средновековната и византиска уметност, во Србија, Бугарија, Грција, Албанија, Црна Гора.

Со свои научни излагања, учествува на 38 меѓународни и домашни научни конференции и симпозиуми.

Не помалку важен е и неговиот ангажман во промоција и заштита на културното наследство остваруван низ организирање значајни изложби во Изложбениот салон на МАНУ:

- Потретите на Св. Климент Охридски, 2016 г.
- Портретите на Св. Јован Владимир во уметноста на Балканот, од XVII до XX век, 2016 г.
- Изложбата на икони на Дичо Зограф по повод 200 години од неговото раѓање, во 2019 г.
- Изложбата на експонати од ризницата на Бигорскиот манастир по повод 1000 години од основањето на Манастирот, во 2020 г.

Сите изложби се проследени со авторски каталог на д-р Цветковски.

Посебна е заслугата на Сашо Цветковски во откривањето и идентификацијата на украдените – отуѓените македонски икони во Албанија.

Областа на научноистражувачката работа на проф. д-р Сашо Цветковски се остварува во доменот на истражувањето на уметноста на Македонија во средновековниот византиски период од XI до XIV век, османлискиот период од XV до XVII век и, посебно, во уметноста од времето на преродбата во XIX век.

Се издвојуваат посебно значајните проучувања кои доведоа до големи пробиви и овозможија нови сознанија во науката. Фундаменталните истражувања на тематските и иконографските особености на црквата во Псача, по што следуваат уште неколку студии

со монографска содржина, посветени на проучувањето на спомениците од времето на XIV век, црквата „Св. Ѓорѓи“ во Матејче, „Св. Богородица“ во Модриште (Порече), „Св. Никола Челнички“ во Охрид, и посебно на црквата „Св. Ѓорѓи“ во Кнежино (Кичевско), каде што новооткриените фрески ги атрибуира на зографите Михаило и Евтихиј, како ново, досега нивно непознато дело.

Во делот на истражувањата на средновековниот фрескоживопис, значајно поглавје е интересот кон ктиторските композиции и современите историски личности, што резултираше со значајни откритија и идентификација на историски личности, владетели, велможи и црковни прелати во манастирот „Матејче“, црквата „Св. Богородица“ на Мали Град во Преспа, манастирот „Трескавец“, иконата со ктиторски портрет на Карло Топија. Овие негови студии се објавени во угледни меѓународни списанија, меѓу кои и во најпрестижното списание за средновековна уметност со фактор на влијание „Зограф“.

Неговите теренски истражувања во пределите на Западна Македонија му овозможил да открие и во науката првпат да презентира и научно да обработи десетина икони, царски двери, сликани и украсени со мотиви од Слеченската резба како неколку фрескоцелини од сосема непознати цркви од времето на османлискиот период, од XVI и XVII век.

Кога се сумира досегашниот научен опус на проф. д-р Сашо Цветковски, најголемо внимание привлекуваат трудовите кои се однесуваат на живописот од времето на преродбата и делото на дебарско-мијачките зографи. Капитално значење, во опусот на д-р Сашо Цветковски, но и во македонската историографија, имаат неговите студии за водечкиот македонски и балкански зограф Димитрија Дичо Зограф и за неговиот син Аврам Дичов, како и местото и улогата на Дебарската зографска школа. Тој е автор на денес познати и носечки студии (книги) за непознати ликовни дела откриени во пределите на Западна Македонија, помеѓу Охрид, Струга, Дебар, Гостивар и Кичево. Се наметнува податокот дека Сашо Цветковски, при овие свои истражувања, открил и десетина нови имиња на зографи, дотогаш непознати во науката (Серафим Зограф од Тресонче, Крсто Николов и Косто Колов од Лазарополе, Евтим Спасев од Гари, Христо Манов и Евтим Христо Манов, исто така, од Гари, Никола Аврамов).

Зографскиот опус на Димитрија Дичо Зограф од Тресонче и на неговиот син Аврам Дичов, проф. Цветковски посебно студиозно го согледа и го проучи со откривање на нивните дела, икони и фрескоансамбли, не само во Македонија туку и во Србија, Косово,

Албанија и во Грција. Овие нови сознанија битно ја менуваат нашата претстава за историјата на уметноста и за интензитетот и обемот на уметничкото создавање, во XIX век, на Балканот, со учество на македонските зографи во тие процеси.

Неговите истражувања на уметноста и на зографите од XIX век, доведоа до особено важни откритија за пробивот и присуството на зографите од Македонија во Србија, во времето од првата половина на XIX век, на зографите Михаил Константинович од Битола и Никола Јанкович од Охрид, кои стануваат дворски сликари на кнезот Милош Обреновиќ.

Неговите фундаментални истражувања на култот и портретите на Св. Јован Владимир во уметноста на Балканот од XVII до XX век, доведоа до откривање на скоро 90 негови претстави во Македонија, Грција, Албанија и во Бугарија. Истражувањата претставуваат особен придонес кон познавањето на словенските светци кои ги слави Охридската архиепископија и под чии закрила и покровителство се шири и се пробиваат неговиот култ и неговите сликани претстави. Резултатите од истражувањата предизвикаа големо внимание и посебно вреднување кога се објавија во Монографијата за дукљанскиот кнез Владимир во Подгорица (Црна Гора). За овој научноистражувачки потфат, д-р Цветковски, во 2016 година, го доби признанието Плакета „Св. Петар Цетински“, во Подгорица.

Го издвојуваме неговиот ангажман како главен истражувач во реализацијата на билатералните научноистражувачки проекти МАНУ – БАН (2015 – 2020), кои овозможуваат значително да се прошират нашите сознанија за активноста на дебарско-мијачките зографи во Северна Бугарија, од времето на втората половина на XIX век, и сознанијата и новите откритија на делата на самоковските зографи во Македонија. Како резултат од истражувањата во рамките на проектот „Споделено културно наследство“ на д-р Сашо Цветковски, произлезе и објавувањето на „Ерминијата на Дичо Зограф“, капитално дело на нашата културна историја од XIX век.

Во византологијата особено се ценат и се вреднуваат неговите научни резултати и достигнувања, објавени во монографии за „Ерминијата на Дичо Зограф“; „Уметноста и живописот на XIX век во Струга и Струшко“; „Портретите на Св. Јован Владимир во уметноста на Балканот од XVII до XX век“; „Живописот на Дичо Зограф и Аврам Дичов“; „Иконите на Дичо Зограф од црквите во Дебар и Мала Река“, кои претставуваат капитални дела во нашата историографија, посебно за историјата на уметноста и времето на доцниот

среден век и преродбата во XIX век. Студиозни и сеопфатни се и монографиите за црквите во Враништа и во Слепче, проучени и презентирани со своите историско-уметнички вредности, преку фреските, иконите и богатите ризници на црковни предмети.

Други активности

Ангажманот на д-р Сашо Цветковски, во делот на стручните и апликативните дејности, високо се вреднува, пред сè, во организацијата како научен раководител и основоположник на Демирхисарско-слепченската летна школа и Малореканската летна школа *По ѝаџекиџе на Дичо Зоџраф*. Со меѓународна афирмација и доминантни едукативни и стручно-научни содржини, во непосредна активност, работи со студенти и млади истражувачи од Македонија и од странство. Од значење е и личниот ангажман на д-р Сашо Цветковски во организацијата на трите меѓународни научни конференции во рамките на Демирхисарско-слепченската школа, во 2015, 2018 и 2021 година, тематски посветени на проучувањето на манастирот „Слепче“ и на спомениците од Демирхисарско, во контекст на поствизантиската уметност во Македонија и на Балканот, од XVI и XVII век и публикувањето на двата зборника на научни трудови (во 2017 и 2021 г.), како и Зборникот на трудови од предавањата и научните истражувања во рамките на Малореканската летна школа (2021 г.). Како професор на втор и трет циклус студии на Институтот за национална историја, на студиската група: Културна историја на Македонија, Цветковски е ментор на една магистерска теза и на еден докторски труд. На Теолошкиот факултет, Цветковски учествува како професор на втор циклус магистерски студии по предметот Црковната уметност на тлото на Македонија од XI до XIX век, каде што е ментор на магистерски труд.

Го издвојувам како значаен сегмент во професионалната дејност на С. Цветковски и неговиот придонес во музеологијата, како основач и автор на музејските поставки на три галерии на икони при црквите „Св. Ѓорѓи“ во Струга, „Св. Богородица Каменско“ во Охрид и „Св. Никола“ во Враништа.

Ценејќи ги овие негови професионални достигнувања во делот на музеологијата, С. Цветковски, од 2014 до 2016 година е претседател на Рецензентската комисија за избор во стручни звања во доменот на Музеологијата при Министерството за култура, а во 2017 и 2018 година, учествува во нејзината работа и како нејзин член.

Како потпретседател на Комитетот за византологија и медиевистика на Р Македонија, проф. д-р Сашо Цветковски е организатор на Првата и Втората национална конференција, во 2018 и 2021 г. („Самуиловата држава 1000 години подоцна 1018 – 2018“ и „650 години од Битката на Марица“).

Треба да се издвои и неговиот ангажман во уредување и приредување на „MONUMENTA“, на зборниците од научните собири и монографиите од посебно значење за работата на Истражувачкиот центар за културно наследство. Тој е уредник и приредувач на трите од деветте тома „Собрани дела“ на акад. Цветан Грозданов, како и на монографијата „100 портрети на свети Климент Охридски“, во коавторство на акад. Ц. Грозданов и С. Цветковски, која е во подготовка за предавање во печат.

Заклучок и предлог

Високите научноистражувачки резултати и постигнувања го издвојуваат проф. д-р Сашо Цветковски во редот на водечките историчари на византиската (на поствизантиската и уметноста од времето на преродбата) уметност во Македонија, со потврдена репутација и во соседните научни средини на Балканот, каде што ги објавува своите научни трудови и учествува на научните собири организирани во Србија, Бугарија, Грција и Албанија.

Монографии

2010

1. *Црквата на Светиите апостоли Петар и Павле во Кичево*, Охрид, 2010.
2. *Животопис на Дичо Зограф и Аврам Дичов*, (студии и прилози), Струга, 2010.

2011

3. *Аврам Дичов*, Струга, 2011.

2013

4. *Пречиста Кичевска*, Охрид, 2013

5. Икониѝе на Дичо Зоџраф во црквиѝе во Дебар и Мала Река, Струга, 2013.

2014

6. Црквата Св. Кузман и Дамјан Пешиѝани, Охрид, 2014.

2015

7. Црква Св. Никола Враниѝиѝа, Струга, 2015.

2016

8. Портретиѝе на свети Јован Владимир во уметносиѝа на Балканот од XVII до XX век, МАНУ, Скопје, 2016.

2019

9. Дичо Зоџраф Ерминија (1844 г.), Скопје, 2019.

2020

10. Црквата Свети Никола во Слейче, Демир Хисар, 2020.

11. Живописот од XIX век во Сѝруџа и Сѝрушко, Скопје, 2020.

Поглавја во монографии

2016

1. Portreti svetog Jvana Vladimira u balkanskoj umetnosti XVII-XX veka, in: Dukljanski knez Sveti Vladimir 970 – 1016, Podgorica, 2016, 149–251.

2. С. Цветковски, В. Недески, А. Димоски, *Свети Јован Владимир – историоџрафија, хаџиоџрафија, иконоџрафија*, Охрид, 2016, 101–169, сл. 1–58.

2017

3. *Дебарско-кичевска епархија, историографска белешка*, Дебарско-кичевска епархија, 1967 – 2017, ур.: митрополит Тимотеј, Охрид, 2017, 18–42.

2020

4. *Културни и историјски намени на свети Климент во традицијата и уметноста на Охридската архиепископија*, Соборен храм „Свети Климент Охридски“, 30 години од осветувањето, Скопска православна епархија, Скопје, 2020, 121–142, сл. 1–18.

2021

5. *Манастириите во Дебарско-кичевската епархија*, Охрид, 2021 (С. Цветковски, 37–81, 133–143, 209–270).

Каталози

- *Каталог на икони од црквата Св. Ѓорѓи во Ситруѓа*, Струга, 2008, прво издание.
- *Каталог на икони од црквата Св. Ѓорѓија во Ситруѓа*, Охрид, 2010, 3–46, второ издание.
- *Свети Наум Охридски во иконописот на Дебарско-кичевската епархија од XVIII и XIX век*, Охрид, 2010, 7–46.
- *Галерија на икони при црквата Успение на Пресвета Богородица – Каменско*, Охрид, 2012.
- *Икониите на Дичо Зограф*, 200 години Дичо Зограф, МАНУ, Скопје, 2019, 3–28.
- *Од уметничката ризница на Бигорскиот манастир*, 1000 години од основањето на Бигорскиот манастир, МАНУ, Скопје, 2020, 5–31.

Студии, прилози, соопштенија

1994

1. *Новооткриениот историјат на св. Климент Охридски од црквата Св. Арханѓели Прилеп*, Културен живот, 1, 94, Скопје, 1994 година, 8–11.

1995

2. *Визијата на пророкот Езекиј од црквата Свети Никола во Псача*, Спектар 25/26, Скопје, 1995, 13–28, сл. 1–2.

1996

3. *За килијорската композиција од Маџејче*, Јубилеен зборник на Филозофскиот факултет во Скопје, Скопје, 1996, 525–536, сл. 1–2, црт. 1.

2001

4. *Литурѓиска служба на Григориј од Ниса пред Христос јереј од црквата во Псача*, Зборник „Средновековна уметност“ 3, Музеј на Македонија, Скопје, 2001, 95–105, сл. 5, црт.1.

2003

5. *Визија на пророка Езекија (Топлички манастир)*, „Поствизантијска уметност на Балкану“, II том, Зборник Маџице српске за ликовне уметности 34–35, Нови Сад, 2003, 261–267, сл. 1–10.

6. *Прејскавие на светите Макавеи од Псача*, Зборник „Средновековна уметност“, Музеј на Македонија 4, Скопје, 2003, 25–30, сл. 1–9.

2005

7. *Црквата Св. Ѓорѓи во Маџејче*, Зборник „Средновековна уметност“ 5, Музеј на Македонија, Скопје, 2005, 79–1–1, сл. 1–15, црт. 1–16.

8. *Иконата на Богородица Ватопедска, Угровашкиот војвода Јован Радул и поменикот на манастирот Трескавец*, Гласник на Институтот за национална историја, 49 1–2 (2003), Скопје, 2005, 163–176.

2006

9. *Служење на светите закони во црквата Св. Ѓорѓија – Колуша (Кусиендил) и неколку фрагменти на фрески од црквата Св. Леонтиј во Водоча*, Културно наследство 30–31 (2004 – 2005), Скопје, 2006, 39–54, сл. 1–9, црт. 1–6.

10. *Царски двери од XVI век во црквиите од Сџруџа и Сџрушко*, Јубилеен зборник „25 години митрополит Тимотеј“, Охрид, 2006, 307–321, сл. 1–16.

11. *Фрески од цркваиџа „Св. Ѓорџи“ – Кнежински манастир*, Јубилеен зборник „25 години од хиротонијата на митрополит Тимотеј“, Охрид, 2006, 237–255, сл. 1–21.

2007

12. *Портиреџи византијских и српских владара у манастиру Трескавцу*, Зограф 31, (2006 – 2007), Београд, 2007, 153–166, сл. 1–12.

13. *Царске двери из Присовјани (прилог ироучавању уметносџи из XVI века у сџрушком крају)*, Зборник радова Византолошког института XLIV, Београд, 2007, 567–573, сл. 1–6.

14. *Портиреџиџи на Св. Наум Охридски на иконаиџа на Сиџе Свџи од музејџи во Корча*, Културно наследство 32–33, (2006 – 2007), Скопје, 2007, 101–110, сл. 1–4.

15. *Икониџе на Дичо Зоџраф од цркваиџа Св. Ѓорџи во село Белица, Кичевско* (прилог кон хронологијата на последните потпишани дела), Зборник „Средновековна уметност“ 6, Музеј на Македонија, Скопје, 2007, 219–228, сл. 1–9

16. *Иконоџисџи на Дичо Зоџраф во Сџруџа и Сџрушко*, Прилози XXXVIII 1–2, Одделение за општествени науки, МАНУ, Скопје, 2007, 91–116, сл. 1–20.

2008

17. *Каталоџ на икони од цркваиџа Св. Ѓорџија во Сџруџа*, Струга, 2008, 3–52.

18. *Живџисџи на Аврам Дичов во цркваиџа Св. Аџосџоли – Пеќка Паџријариџија*, „Прилози“, Одделение за општествени науки, МАНУ, XXXIX 1, Скопје, 2008, 123–153, сл. 1–16.

19. Иконописот на зографите Јосиф и Јаков Радеви во Сирешко од втората половина на XIX век, Културно наследство 34–35, Скопје, 2008 година, 27–51, сл. 1–15.

2009

20. Иконописот на Јосиф и Јаков Радеви во црквата Св. Архангел Михаил во с. Ташмаруништа, „Христијански светилишта во село Ташмаруништа“, ур.: С. Цветковски, Струга, 2009, 30–63.

21. 150 г. од изградбата на црквата Св. Архангел Михаил во село Ташмаруништа, „Светиклиментово слово“, Охрид, 2009 година, 98–101.

22. Композицијата „Колото на живојот“ во уметноста од времето на преродбата, „Македонско наследство“ 34–35 (год. XIII), Зборник на Блага Алексова, Скопје, 2009, 87–95, сл. 1–9.

23. Македонска енциклопедија, МАНУ, Лексикографски центар, Скопје, 2009, том 1–2, лексикографски одредници за црквите:

„Св. Никола Болнички“; „Св. Богородица Болничка“; „Мал Свети Климент“; „Богородица Челница“; „Св. Никола Чудотворец“; „Св. Димитрија“; „Св. Богородица Панданос“ во Охрид.

Пештерните цркви: „Св. Богородица Пештанска“; „Св. Архангел Михаил“ во Радожда; „Св. Атанасиј“ во Калишта; „Св. Богородица“ во Калишта, како и црквата „Св. Ѓорѓија“ во Струга.

2010

24. Кичевско-вечерски култови и светци во иконописот на Дичо Зограф, „Прилози“ LXI 1–2, МАНУ, Одделение за општествени науки, Скопје, 2010, 127–149, сл. 1–9.

25. Свети Наум Охридски во иконописот на Дебарско-кичевската епархија од XVIII и XIX век, Охрид, 2010, стр. 7–46.

26. Изложба на икони „Свети Наум Охридски во иконописот на Дебарско-кичевската епархија од XVIII и XIX век“, црква „Св. Софија“, 3 – 15 октомври 2010 година, „Светиклиментово слово“, Охрид, 2010.

27. Живописот на Аврам Дичов во црквата Св. Никола во с. Брзгани – Кичевско, PATRIMONIUM 7–8, Скопје, 2010, 437–448, сл. 1–16.

2011

28. *Les fresques de l' église Saint Georges – Monastere de Knežino*, На траговима Војислава Ј. Ђурића, Зборник радова, САНУ – МАНУ, Београд – Скопје, 2011, 143–156, Fig. 1–12.

29. С. Цветковски – Г. Келић, *Сликариство XIX века у црквама Пећке Патријаршије*, Меѓународни тематски зборник, Косово и Метохија у цивилизационим тековима, књига 3, Историја, Историја уметности, Београд – Косовска Митровица 2011, 547–572.

30. Живописот на Дичо Зограф во црквата Св. Георѓи, Лазарополе (прилози кон познавање на најраните потпишани дела), Проблеми на искуство, 1/2011, Софија, 2011, 24–28, сл. 1–14.

31. Белешке из Богородичине цркви на Малом граду, Зограф 34 (2010), Београд, 2011, 111–123, сл. 1–20.

32. *Портрети на Св. Наум Охридски во живописот на Дебарската зографска школа од XIX век*, Зборник на трудови од меѓународен научен собир „Свети Наум Охридски и словенската духовна, културна и писмена традиција“, УКИМ, Скопје, 2011, 359–370, сл. 1–17.

33. *Новооткриени портрети на Св. Наум во живописот на Охридската архиепископија од XVIII и XIX век*, 1100 години од упокојувањето на свети Наум Охридски, Зборник на трудови од меѓународен научен собир „Дебарско-кичевска епархија“, Охрид, 2011, 195–214, сл. 1–29.

34. *Аврам Дичов, Ликовната уметност на почвата на Македонија од IX до крајот на XX век, Прилози за истражувањето на историјата на културата на почвата на Македонија, книга 21, МАНУ, Скопје, 2011, 1225–1255.*

35. *Нови прилози за средновековниите цркви во Порече од XI до XIV век, (историографска белешка), Прилози XLII 1–2, Одделение за општествени науки, МАНУ, Скопје, 2011, 111–128, сл. 1.*

36. *Неколку непознати икони од XVIII век во црквиите на охридска Дебарца и Кичевско, PATRIMONIUM 9, Скопје, 2011, 139–149, сл. 1–15.*

37. *Икони на манастирот Каракалу, PATRIMONIUM 9, Скопје, 2011, 341–343.*

38. *Црква Свете Богородица у Могришију, Зограф 35, (2011), Београд, 2011, 193–209, сл. 1–19.*

2012

39. *Свети Пречисти Кичевска, Свети Пречистенски преподобномаченици, Охрид, 2012, 46–60.*

40. *The Vision of St. Peter of Alexandria from the church of St. Archangels in Prilep, Iconographical research, Зограф 36, (2012) Београд, 2012, 83–88, Fig. 1–7.*

41. *Новооткриени илустрации на Теофилакит Охридски, Ad perpetuam memoriam Michaelis D. Petruševski, Ziva Antika, monographs No 10, Скопје, 2012, 67–78, сл. 1–5.*

42. *Галерија на икони при црквата „Успение на Пресвета Богородица“ – Каменско Охрид, Охрид, 2012, 7–72.*

43. *Никола и Софија Незлобински, Струга, 2012, 5–95 (во коавторство со Л. Јосеска).*

2013

44. 50 години научноистражувачка дејност на академик Цветиан Грозданов, Прилози XLIV 1–2, Одделение за општествени науки, МАНУ, Скопје, 2013, 21–28.

45. Сликаниите претстави на свети Констанин и Елена во иконописот од времето на Преродбата, PATRIMONIUM 11, Скопје, 2013, 267–277, сл. 1–16.

46. Древник, Светиклиментово слово, Охрид, 2013.

47. Старозавешна Теофанија во фрескоживописот на црквата Св. Никола Чудотворец во Охрид, МАНУ, Прилози, одделение за општествени науки, XLIV 1–2, 2013, 57–83, сл. 1–12, црт. 1.

48. Претстави на Св. Климент Охридски во живописот од XVIII и од XIX век, Св. Климент Охридски инспирација во ликовното творештво, Седма научна средба НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје, Скопје, 2013, 45–70.

2014

49. Житијна икона на свети Никола од црквата во Враништа, Струшко, Светиклиментово слово, Охрид, 2014, 32–38.

50. *The hagiographical icon of St. Nicholas from the church in Vraništa, Struga county*, PATRIMONIUM, 12 Skopje, 2014, 261–269.

51. *Vita Constantini the frescoes of the brothers Constantin and Atanas Zograf from Korca*, Days of Justinian, III Skopje, 2014, 148–156.

2015

52. С. Цветковски, *Бигорскиот Ерусалим на хаџи Сава јеромонах*, „Бигорски манастир 20 години возобновено монаштво“, Зборник на текстови, Бигорски манастир „Св. Јован Крстител“, 2015, 448–464, сл. 1–16.

53. *Графички икони од Горно Мелничани*, PATRIMONIUM.mk, 13, Скопје, 2015, 273–281, сл. 1–12.

54. *VITA CONSTANTINI у живојису браће Констџанџина и Аџанаса из Корче*, Ниш и Византија XIII, Ниш, 2015, 413–417.

55. С. Цветковски, *Кџиџорскиџе џорџреџи на архимандрџи Арсениј во Биџорскиџи манасџир „Св. Јован Крсџиџел“*, in „Архимандрит и игумен Арсениј“, Зборник „175 години од неговото упокојување“, Бигорски манастир „Св. Јован Крстител“, 2015, 54–77, сл. 1–13.

56. Sašo Cvetkovski, *Notes on the cult of st. John Vladimir* (Historiographical researches), Зборник на трудови, „Самуиловата држава во историската, воено-политичката, духовната и културната традиција на Македонија“, ред.: И. Велев, В. Ѓоргиев-Лиќин, Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј – Струмица, 2015, 259–270.

2016

57. *Новоџкриени џорџреџи на Св. Ѓорџи Јанински во живојисџи од XIX век*, Прилози XLVII/1, МАНУ, Одделение за општествени науки, Скопје, 2016, 73–84, сл. 1–5.

58. *Кџиџорскиџи џорџреџи на Карло Тоџија од жџиџијнаџи икона на Свџи Јован Владимир од манасџироџи Арденица*, MONUMENTA 1, МАНУ, Скопје, 2016, 217–232, сл. 1–12.

59. S. Cvetkovski, *Kult Svetog Vladimira* (1016 – 2016), MATICA 66, časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu, Podgorica, 2016, 73–96.

60. Цветан Грозданов, *Курбиново и друџи сџудџи за фрескоживојисџи во Пресџа*, Ниш и Византија XIV, Ниш, 2016, 663–665.

61. Цветан Грозданов, *Свџи Наум Охридски*, Ниш и Византија XIV, Ниш, 2016, 665–666.

2017

62. S. Cvetkovski, *Sveti Jovan Vladimir „Novi Konstantin, Novi Evtatij Plakida“*, Zbornik radova „1000-godisnjica Svetog Jovana Vladimira“, CANU, Podgorica, 2017, 113–122, sl. 1–7.

63. *Живойисої во манастїрої Слейче од времїо на XIX век*, Зборник на трудови „Манастир Свєїи Јован Крсїїиїел Слєпче, духовен, книжевен и уметнички центар“, ур.: С. Цветковски, манастир „Св. Атанасиј Велики“ – Журче, Демир Хисар, 2017, 149–161, сл. 1–33.

64. *Графичкаїа икона на свєїи Георгїј Јанински од црквaїа во Кичиница*, Огледало 8/9, Тетовско-гостиварска епархија, 2017 година, 87–92.

65. *Новооткриени икони на Дичо Зограф од црквиїе во Елбасан, Албанија*, in „Процеси на модернизација на Балканот под османлиска власт во 19 и почеток на 20 век“, МАНУ – БАН, ур.: Д. Ѓоргиев, И. Тодев, Скопје – Софија, 2017, 327–334, сл. 1–6.

66. *Иконаїа на св. Гликерија од галеријаїа на икони во Струмица*, Музејски летопис (Зборник на трудови по поводот 65 години Завод и Музеј – Струмица, ур.: В. Ѓоргиев – Ликин, Струмица, 2017, 244–256, сл. 1–7.

67. *Портретїи на св. Климент Охридски во живоїисої на Дебарско-мијачкиїе зографи*, Зборник на трудови, „Милениумското зрачење на свети Климент Охридски“, ур.: Б. Ристовски, МАНУ, Скопје, 2017, 263–376, сл. 1–35.

2018

68. *Новоидентификувани портретїи на св. Ахил Лариски во уметноста на Охридската архиепископија во период од XIV до XVII век*, Зборник на трудови „1000 години од битката на Беласица и смртта на царот Самоил“, ИНИ – МАНУ, Скопје, 2018, 91–102, сл. 1–7.

69. C. Grozdanov – S. Cvetkovski, *The chapel of St. Nahum at the church St. George in Sipiska*, MONUMENTA II–III (2017 – 2018), МАНУ, Скопје, 2018, 175–196. Fig. 1–12.

70. *On a lesser known icon by the brothers George and John Tzetiris from Grabovo from 1791 depicting the Seven Slavic Saints, St. Nahum and St. John Vladimir, MONUMENTA II-III, (2017 – 2018), Скопје, 2018, 199–208, Fig. 1–5.*

71. *The Debar-Mijak School of Zografs in the 19th Century and the Transfer of Knowledge in Regional Context, The Beginnings of Macedonian Academic Research and Institution Building (19th – Early 20th Century),* Skopje, 2018, 89–100, Fig. 1–11.

2019

72. *Икониие на Дичо Зограф*, каталог, Изложбен салон на МАНУ, 16 октомври 2019 г., Скопје, 2019, 2–33.

73. *Споменица посветена на Цветан Грозданов*, редовен член на Македонската академија на науките и уметностите, МАНУ, Скопје, 2019, 29–33.

2020

74. *Поретретиите на св. Дионисиј Олијски во иконописот од времето на преробата*, MONUMENTA IV, (2019), МАНУ, Скопје, 2020, 351–358, сл. 1–5.

75. *Чудотворната икона на Пресвета Богородица од апостолиот Лука од црквата во Врбен – Мавровско*, Огледало 14/15, Тетовско-гостиварска епархија на МПЦ, Тетово, 2020, 77–82.

76. *Графички (хартиени) икони како иконографски обрасци во иконописот на Дичо Зограф*, Зборник на трудови „Христофор Жефарович и неговото време“, Завод за заштита на спомениците на културата и Музеј – Струмица, Струмица, 2020, 89–100, сл. 1–6.

2021

77. *С. Цветковски, Словенските светци во живописот на Дебарско-мијачката и Самоковската зографска школа (рефлексии и одраз на одделните традиции и културни*

иденитијетети), Прилози за историјата на Македонија и македонската култура, приредувач К. Кулавкова, МАНУ, Скопје, 2021, 419–450.

78. С. Цветковски, *Две неизнајни православетиски цркви во Порече од XVII век*, Зборник на трудови од Меѓународниот научен симпозиум „Манастирот Слелче и поствизантиската уметност на Балканот во XVI и XVII век“, уредник: С. Цветковски, Манастир „Свети Атанасиј Велики“, Журче, Демир Хисар, 2021, 215–238, сл. 1–20.

79. С. Цветковски, *Житијнаа икона на св. Јован Крстите од ризницата на Бигорскиот манастир*, Зборник на трудови од Првата Малорекаиска летна школа „По патеките на Дичо Зограф“, уредник: С. Цветковски, МАНУ, Скопје, 2021, 19–43, 1–15.

80. С. Grozdanov – S. Cvetkovski, *Newly discovered fourteenth century frescoes in the church of St. George in Knežino*, Архонтарик, ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΕΥΘΥΜΙΟ Ν. ΤΣΙΓΑΡΙΔΑ, ΑΘΗΝΑ 2021, 187–198, Fig. 1–12.

81. S. Cvetkovski, *The Icons of the painters from Kolakia in the churches at Struga and Debar from the 19th century*, International Symposium in Honour of emeritus professor George Valenis, Thessaloniki, Amphitheatre of Ancient Agora 4-7 October 2017, Proceedings, Αθήνα 2021, 325–340.

82. С. Цветковски, *Од историјата на манастирот Трескавец во доцниот среден век (кититорски портрети и кититорски композиции)*, Balcanoslavica 47/2 (2018), Прилеп, 2021, 325–335, сл. 1–7.

83. С. Цветковски, *Осврт кон неколкуте технолошки и иконографски особености на православната ерминија на Дичо Зограф (Cod. D. Gr. 412)*, „Духовната и материјалната култура низ процеси и личности од Македонија (XVIII – XX век)“, Зборник на трудови, ур.: Д. Ѓоргиев, МАНУ – ИНИ, Скопје, 2021 (во подготовка).

Учество на домашни и меѓународни научни собири и конференции

- 1. *Балканолошки симпозиум на историчари на уметноста*, Софија – Пловдив, 1994, тема: „Новооткриениот портрет на св. Климент Охридски во црквата 'Св. Архангели' во Прилеп и стилските текови од втората половина на XIII век во Македонија“.
- 2. *Религиозите и религискиите аспекти на материјалната и духовна култура на почвата на Македонија*, МАНУ, 1995, тема: *Визијата на пророкот Езекиј од црквата 'Свети Никола' во Псача*.
- 3. *Послвизантиска уметност на Балкану*, Балканолошки институт САНУ, Београд, 1997, тема: *Визија на пророка Езекија (Топлички манастир)*.
- 4. *Ниш и Византија*, Ниш, 2005, тема: „Историски портрети у манастиру Трескавац“.
- 5. *На истраговима академика В. Ј. Ђурића*, САНУ – МАНУ, Београд – Скопје, 2006, тема: *Les fresques de l' église Saint Georges – Monastere de Knežino*.
- 6. *Косово и Метохија у цивилизацијским поковима*, Београд – Косовска Митровица, 2009, С. Цветковски – Г. Келић, *Сликаство XIX века у црквама Пећке Патријаршије*.
- 7. *105 години од раѓањето на Јозеф Обремски и 30 години од основањето на Институтот за старословенска култура Прилеп*, Самоков, 2010, тема: „Живописот на црквата во Модриште“.
- 9. *1100 години од упокојувањето на Св. Наум Охридски*, МПЦ – Охридска архиепископија, Дебарско-кичевска епархија, Охрид, 2010, тема: *Новооткриени портрети на Св. Наум во живописот на Охридската архиепископија од XVIII и XIX век*.
- 10. *Исламска цивилизација на Балканот*, МАНУ, Скопје, 2010, тема: *Влијанија на исламската и христијанска градителска и уметничка традиција во делата од сакралната уметност во Македонија*.
- 11. *Международна научна конференция Захарий зограф и неговото време*, Софија, 18 – 20 ноември 2010, тема: *Живописот на Дичо Зограф во црквата „Св. Георѓи“ в Лазарополе (принос към хронологијата на най-рано подписаните му творби)*.
- 12. *Меѓународен научен собир Свети Наум Охридски и неговата духовна, културна и писмена традиција*, УКИМ, Охрид, 2010, тема: *Портрети на Св. Наум Охридски во живописот на Дебарската зографска школа од XIX век*.

- 13. Научен собир: *Браќата Миладиновци и времето на македонската преродба од XIX век*, Струга, 2011, тема: *Иконографски особености на фрескоживописот во црквата „Св. Ѓорѓи“ во Ситруѓа.*
- 14. Научна конференција: *Византискиот религиски концепт и современото, идеологија, претстава, традиција*, Институт „Евро-Балкан“, Скопје, 2011, тема: *Претставите на св. Григориј Палама во уметноста на Охридската архиепископија.*
- 15. *Балканот на Евлија Челебија*, МАНУ, Скопје, 2012, тема: *Непознати споменици на православно-византиската уметност од XVII век во Западна Македонија.*
- 16. *50 години научноистражувачка дејност на академик Цветан Грозданов*, МАНУ, Охрид, 2012, тема: *Синарозовата Теофанија во фрескоживописот на црквата Св. Никола Чудотворец во Охрид.*
- 17. *Ниш и Византија*, Ниш, 2013, тема: *VITA CONSTANTINI у живопису браќе Константинина и Атанаса из Корче.*
- 18. *Денови на Јустинијан I, Македонија и Балканот во византискиот комонвелт*, „Евро-Балкан“, Скопје, 2013, тема: *Vita Constantini the frescoes of the brothers Constantin and Atanas Zograf from Korca.*
- 19. *Меѓународен научен собир „140 години од устојкувањето на Дичо Зограф“*, МПЦ – Охридска архиепископија, Дебарско-кичевска епархија, Охрид, 2013, тема: *Новооткриените икони на Дичо Зограф во црквите во Дебарско и Солун.*
- 20. *1000 години од битката на Беласица и смртта на цар Самуил*, ИНИ – МАНУ, Скопје, 2014, тема: *Новоидентификувани портрети на св. Ахил Лариски во уметноста на Охридската архиепископија во период од XIV до XVII век.*
- 21. *Самуиловата држава во историската, воено-политичка културна, духовна и културна традиција на Македонија*, Завод и музеј Струмица, 2014, тема: *Notes on the cult of st. John Vladimir (Historiographical researches).*
- 22. *Меѓународен научен симпозиум: Манастирот Свети Јован Крстител Слейче – духовен, книжевен и уметнички центар*, Демир Хисар – 2015, тема: *Живописот во манастирот Слейче од времето на XIX век.*

- 23. Международен симпозиум *Художествени взаимодействия на Балканите през 18 и 19 векове*, БАН, Институт за изкуствознание, София, 23 октомври 2015, тема: *Дела на Самоковски зографи на иконоста на Македонија*.
- 24. Naučna konferencija *1000 – godišnjica Svetog Jovana Vladimira*, CANU, Podgorica, 2016, тема: *Sveti Jovan Vladimir "Novi Konstantin i Novi Evstatij Plakida"*.
- 25. Меѓународен научен симпозиум *Милениумското зрачење на Св. Климент Охридски*, МАНУ, 28 – 29 октомври 2016, тема: *Портретите на св. Климент Охридски во живописот на Дебарско – митрачкиот зограф*.
- 26. *International Symposium in Honor of emeritus professor George Valenis*, Thessaloniki 4 – 7 October 2017, тема: *The Icons of the painters from Kolakia in the churches at Struga and Debar from the 19th century*.
- 27. *International Scientific Conference The Civilization of Voskopoja/Moskopolis and the Century of Enlightenment in the Balkans*, 13 – 14 November 2017, Tirane – Voskopoje, C. Grozdanov- S. Cvetkovski, *The chapel of St. Nahum at the church St. George in Sipiska*.
- 28. II меѓународна научна конференција „Манастирот Св. Јован Претеча Слепче – духовен, книжевен и уметнички центар“, *Манастирот Слепче и иконографската уметност на Балканот од XVI и XVII век*, Демир Хисар, 6 – 7 јули 2018, тема: *Две непознати цркви од XVI и XVII век од Кичевскиот и Бродскиот крај*.
- 29. Меѓународен научен собир *Биогеографска целина Маркови кули: Природни содржини и културни вредности*, Прилеп, 20 – 21 септември 2018 г., тема: *Ктиторски и ктиторски композиции во манастирот Трескавец од времето на доцниот среден век*.
- 30. Прва национална конференција за византологија и медиевистика, *Самуиловата држава – 1000 години постоа (1018 – 2018)*, Охрид, 25 – 26 октомври 2018 г., тема: *Претставата за цариградскиот патријарх Евстахиј во црквата Св. Софија и времето на основањето на Охридската архиепископија*.
- 31. Научен собир по повод 1000-годишнината од Охридската архиепископија и 60-годишнината од Македонската православна црква: *Вера и општество*, Универзитет „Свети Кирил и Методиј“ – Скопје, Православен богословски факултет „Свети Климент Охридски“ – Скопје, тема: *Нови прилози за познавањето на фрескоживописот на црквата Свети Ѓорѓи – Кнежински манастир, Кичево*.

- 32. Научен собир: *Културата на светите њејнаесеј Тиверијолски светитеномаченици во средновековната и во њоновата епоха – историја, култура и традиција*, Струмица, 7 – 8 декември 2018 г., тема: *Културата и историјата на св. Дионисиј Олијски во живописот на Дебарската митрополија од времето на XIX век.*
- 33. Научна конференција *Популаризација на културното наследство во Скопје и Скопско*, Институт за македонска литература, Скопје, 11 април 2019 г., тема: *70 години од заштитата на спомениците на културата во Македонија.*
- 34. Меѓународни научни скуп: *Црногорско ћирилско шtamпарство*, Подгорица, 18 април 2019 г., тема: *Спомениците књиге Ђурђа Црнојевића, Божидара и Винћенца Вуковића у библиотекарствима и манастирским збиркама Македоније, са посебним освртом на новооткриени Празнични Минеј Божидара Вуковића из 1536 г.*
- 35. Меѓународен научен собир: *Доцносредновековни градови во централните делови од Балканскиот Полуостров – генеза, развој, архитектура*, во организација на ЈНУ Институт за старословенска култура во Прилеп, 3 – 4 октомври 2019 г., тема: *Свети Арханѓели Прилеп, нови погледи врз сликањата шtamа на фрескоживописот.*
- 36. Меѓународна научна конференција: *200 години Дичо Зограф*, МАНУ, 17 – 18 октомври 2019 г., тема: *Иконографски изразувања на живописот на Дичо Зограф.*
- 37. Преподобни Прохор Пчински – 950 година у српском народу, Манастир „Свети Прохор Пчински“ – Врање, 11 – 13 јуни, 25 – 26 септември 2020 г., тема: *Животот на Диче Зографа у манастиру Св. Прохора Пчинског и хронологија негових последних написаних дела.*
- 38. III меѓународен научен собир: *Манастирот Слейче – духовен, книжевен и уметнички центар*, Демир Хисар, 17 – 18 јули 2021 г., тема: *Поменот на византискиот цар Михаил VIII Палеолог и царицата Теодора во Поменикот на Слейченскиот манастир од 1544 г. (прилог кон проучување на раната историја на манастирот).*
- Научен собир посветен на 650 години од *Битката на Марица*, 17.12.2021 г., МАНУ, тема: *Непознати фрагменти на фрескоживопис со прикази на владетел и црковни прелати од источната фасада на црквата на Марков манастир.*

Презентираните резултати и наведената библиографија говорат за сериозен и посветен истражувач, со висока стручност и професионалност во работата и со нагласено чувство на одговорност во домените на академското дејствување. Во делокругот на научноистражувачката работа цениме дека кандидатот остварил забележителни резултати, што се следи низ новооткриените и досега непознати дела на зографите од Македонија, презентирани во научни и стручни трудови, капитални монографии, со учество на меѓународни научни собири, во земјата и во странство, но и преку презентацијата и афирмацијата на културното наследство како дел од националната историја на XIX век и периодот на преродбата.

Ценејќи го остварениот придонес на кандидатот, изразен во повеќе домени на неговите професионални и научноистражувачки активности, како и забележителните постигнати резултати, имам чест, до Одделението за општествени науки, да го предложам проф. д-р Сашо Цветковски, за кандидат за избор во дописен член на МАНУ.

Рецензент

акад. Вера Битракова Грозданова

